

Häiriötilanteiden jätehuolto – ehdotuksia lainsäädännön ja jätehuollon järjestämisen kehittämiseksi

Jätealan huoltovarmuustoimikunta - Vahinkojätetyöryhmä

Helsinki, 18.5.2015

1 Taustaa

Jätealan huoltovarmuustoimikunta perusti vuonna 2013 erityisen vahinkojätetyöryhmän. Tämä ”työvaliokunta” sai tehtäväkseen koota yhteen ja jäsenellä häiriötilanteiden jätehuoltoon liittyviä erityiskysymyksiä ja toimintamalleja.

Vahinkojätetyöryhmä on laatinut selvityksen öljy- ja kemikaalivahinkojen, eläintautitapausten sekä säteilyvaaratilanteiden jätehuollon järjestämisestä ja sitä säätelevästä lainsäädännöstä. Työryhmässä on edustettuina Ympäristöministeriö, Suomen ympäristökeskus, Kaakkois-Suomen ja Uudenmaan ELY:t, Helsingin pelastuslaitos, Evira ja Jätelaitosyhdistys ry.

Vahinkojätetyöryhmä päätti rajata tarkastelun kattamaan keskeisen häiriötilanteiden jätehuoltoon liittyvän lainsäädännön. Tarkastelun ulkopuolelle jäävä lainsäädäntö tulee huomioida jatkotyössä lainsäädännön kehittämisessä. Jatkotyössä tulee muun muassa huomioida ihmisten terveydensuojelu ja sitä ohjaava terveydensuojelulaki. Selvityksessä keskityttiin selvittämään, mitä olisi lainsäädännön kehittämisen näkökulmasta tehtävä. Varsinaisten lakipykäläien hahmottelu päätettiin jättää tämän työn ulkopuolelle.

Häiriötilanteella tarkoitetaan yleisesti uhkaa tai tapahtumaa, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja viestintää. Tässä selvityksessä termiä käytetään tarkoittamaan merkittävän onnettomuuden seurauksena syntyvää.

Tämä selvitys koostuu kahdesta osasta. Osassa A on tarkasteltu häiriötilanteiden jälkivaiheen jätehuollon järjestämiseen liittyvää voimassa olevaa lainsäädäntöä ja sen tulkintakäytäntöjä. Osassa B on puolestaan tarkasteltu olemassa olevia jätehuoltojärjestelmiä akuutin torjuntavaiheen ja jälkivaiheiden tarpeiden näkökulmasta. Molemmat osat on julkaistu omina selvityksinään. Tässä dokumentissa tuodaan esiin kootusti nykyisen sääntelyn puutteita ja ehdotetaan, kuinka lainsäädäntöä ja jätehuollon järjestämistä mahdollisesti voisi kehittää.

Jätealan huoltovarmuustoimikunta pyytää selvityksestä kiinnostuneita olemaan yhteydessä toimikunnan sihteeriin Jätelaitosyhdistys ry:n kehityspäällikköön Timo Hämäläiseen. Lisätietoja toimikunnasta ja selvityksestä antaa myös ympäristöministeriön neuvotteleva virkamies Ari Seppänen.

2 Häiriötilanteita koskevan lainsäädännön ja jätehuollon järjestämisen kehittämistarpeita

2.1 Ympäristönsuojelulaki ja jätelaki

Häiriötilanteita koskevan ympäristönsuojelulain (514/2014, YSL) ja jätelain (646/2011, Jätel) sääntely on puutteellista: YSL 120 ja 122–123 § sisältävät poikkeuksellisia tilanteita koskevat säännökset, mutta niiden ajallinen soveltamisala on rajattu siten, ettei säännöksiä voida soveltaa poikkeuksellisen tilanteen jälkivaiheeseen. Lain tarkoittamissa poikkeuksellisissa tilanteissa paluu normaalilainsäädännön mukaiseen toimintaan ei kuitenkaan välttämättä ole mahdollista vielä akuutin ensivaiheen päätyttyä ja tilanteen edettyä jälkivaiheeseen. Jätelaissa häiriötilanteita taas ei ole lainkaan säännelty. Sekä jätelain että YSL:n uudistuksen yhteydessä on pohdittu kattavampien häiriötilanteita koskevien säännösten sisällyttämistä lakiin, mutta valmisteluun liittyvistä aikataulusyistä tätä ei ole kyetty toteuttamaan.

Kehittämisehdotuksia:

1. Jätelakiin ja YSL:iin tai muuhun soveltuvaan lainsäädäntöön tulisi sisällyttää häiriötilanteita koskevat säännökset, jotka mahdollistaisivat joustavat järjestelyt myös akuutin onnettomuustilanteen jälkivaiheessa ja jätehuollossa. Uudistuksessa tulisi ottaa huomioon häiriötilanteen jälkivaiheessa tarve lupamenettelyjen keventämiseen ja mahdollisuus tilapäiseen poikkeamiseen lupavaatimuksista.
2. Lainsäädäntöön tulisi lisäksi sisällyttää perussäännökset viranomaisten toimivaltuuksista. Lähtökohtana olisi, että YSL ja jätelaki yleislakeina asettaisivat perusteet häiriötilanteissa noudatettavalle menettelylle, ja että sektorikohtainen lainsäädäntö täsmenstäisi näitä vaatimuksia. Tämä mahdollistaisi erityyppisten onnettomuustilanteiden erityispiirteiden ja parhaiden käytäntöjen huomioimisen eikä toisaalta tekisi YSL:n ja jätelain sääntelystä tarpeettoman raskasta. Tarkoitus ei kuitenkaan olisi edellyttää eri lakien nojalla erillisiä suunnitelmia ja menettelyjä, vaan varautumisen suunnittelun tulisi muodostaa yksi kokonaisuus, jossa eri lakien vaatimukset olisi huomioitu ja joka tarvittavin osin sovitettaisiin yhteen yhteistyötahojen suunnitelmien kanssa.
3. Tulisi harkita vaarallisten aineiden kuljetusta koskevan lainsäädännön muuttamista siten, että se mahdollistaisi häiriötilanteissa tarvittavat joustot. Kuljetuksia ja kuljettajia koskevista vaatimuksista tulisi voida poiketa silloin, kun jätettä syntyy huomattavia määriä. Erityisen perusteltua tämä on silloin, kun kyse on vaarallisten aineiden kuljetusta koskevien säädösten mukaiseen kategoriaan B kuuluvien vähemmän vaarallisten aineiden kuljetuksesta.
4. Alueellisessa valmiussuunnittelussa tulisi huomioida jätteenkäsittelylaitosten varautumiskapasiteetti ja huoltovarmuuteen liittyvät näkökohdat.
5. Tulisi selvittää, voitaisiinko häiriötilanteita koskevan jätehuollon hoitamista varten luvitus tehdä jo ennakkoon (ilman muutoksia lainsäädännössä) yleisluontoisempien suunnitelmien perusteella. Mahdollinen menettely häiriötilanteiden jätehuollon järjestämiseksi olisi asian huomioon ottaminen jätteiden käsittelyyn keskittyvien tai siihen kykenevien laitosten luvittamisen yhteydessä. Toiminnanharjoittajan tulisi liittää hakemukseen arvio, kuinka paljon laitos pystyisi käsittelemään tai välivarastoimaan

esim. öljyisiä maita, eläinjätteitä tai radioaktiivisia jätteitä suunnitellun toiminnan lisäksi. Tämän arvion perusteella saadaan kokonaiskuva siitä jätteiden käsittelykapasiteetista, joka on jo saatavilla.

Lupaharkinnassa saadun tiedon perusteella on mahdollista antaa toiminnanharjoittajalle lupa ottaa vastaan häiriötilanteissa muodostuvia jätteitä lupaharkinnassa katsottu määrä. Toimintaa luvittaessa on myös mahdollista tehdä suunnitelma, jolla esimerkiksi jätteen välivarastointikapasiteettia voidaan nostaa huomattavasti ilman suuria kustannuksia hyödyntäen laitosalueella olevia rakenteita kuten öljynerottimia.

Varautumista voitaisiin edistää esimerkiksi luvanhakijoille ja lupaviranomaisille suunnatuin ohjein.

6. Ympäristöhallinnon VAHTI-rekisteriä tulisi kehittää siten, että siitä kävisi selvästi ilmi, mitä luvitettua käsittelykapasiteettia ja -alueita erilaisille jätteille on olemassa. Tämä on tarpeen, jotta häiriötilanteissa tiedot ovat nopeasti saatavissa.

2.2 Öljy- ja kemikaalivahingot

Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että häiriötilanteita koskeva sääntely on kaikkein edistyneintä öljyvahinkojen torjuntalaissa (1673/2009, ÖTL), joka kokonaisuudessaan käsittelee varautumista ja toimintaa öljy- ja aluskemikaalivahinkojen yhteydessä. Laissa on selkeästi määritelty viranomaisten keskinäinen vastuunjako niin ensi- kuin jälkitorjunnassakin. Vastuu öljyvahinkojätteiden jätehuollosta on säädetty jälkitorjunnasta vastaavan viranomaisen (SYKE:n, pelastuslaitoksen tai kunnan) tehtäväksi.

Kunnilla ei välttämättä ole riittäviä voimavaroja ja osaamista jälkitorjunnan ja siihen kuuluvan laajamittaisen jätehuollon järjestämiseksi. Ensitorjunnasta vastaava alueen pelastustoimi tai SYKE voi pitää jälkitorjunnan ja sitä myöten jätehuollon vastattavanaan.

Lakiin sisältyvän toimivaltasäännöksen nojalla torjuntaviranomaiset voivat mm. ottaa käyttöönsä toisen omaisuutta ja määrätä muutoinkin toisen omaisuuden käyttämisestä.

Viranomaisten öljyvahinkojen torjuntalakiin perustuvaa operatiivista vastuuta täydentää vahingon aiheuttajan vahingonkorvausvastuu, jonka nojalla tämän tulee korvata viranomaisille aiheutuneet torjuntakustannukset sekä vahingonkärsijöille aiheutuneet menetykset. Lisäksi erityyppisistä toissijaisista rahoituslähteistä maksetaan korvauksia vahingon aiheuttajan maksukyvyttömyystilanteissa ja ns. isännättömistä vahingoista, joissa vahingon aiheuttaja on tuntematon.

Kehittämisehdotuksia:

1. Öljyvahinkojen torjuntalaissa ja valtioneuvoston asetuksessa öljyntorjunnasta tarkoitettu maa- ja merialueiden öljyonnettomuuksien jälkitorjunta voisi olla perusteltua sopia alueellisissa valmiussuunnitelmissa (alueen pelastustoimen öljyvahinkojen torjuntasuunnitelmissa) alueen pelastustoimen vastuulle. Mikäli asiasta on sovittu pelastuslaitoksen palvelutasopäätöksessä ja siitä tehdään kaikkien pelastustoimialueen kuntien kanssa erillinen sopimus, voi jälkitorjuntavastuun ottaa pelastuslaitos. Pelastustoimel-

la on käytännössä yksittäistä kuntaa paremmat valmiudet johtaa jälkitorjuntatoimenpiteitä. Lisäksi pelastustoimella on pientä kuntaa paremmat taloudelliset resurssit, sillä jälkitorjuntakustannukset jakautuisivat kaikkien pelastustoimen alueen kuntien kesken, eivätkä siten rasittaisi vain yhden kunnan taloutta. Tosin tämä riippuu pelastuslaitoksen perustamissopimuksesta, osassa pelastuslaitoksista onnettomuudesta aiheutuneet kustannukset kohdistuvat perustamissopimuksen mukaisesti kuitenkin vain kyseessä olevalle kunnalle. Jälkitorjuntavastuun siirtäminen alueen pelastustoimelle edellyttää kuitenkin em. tavoin asiasta sopimista. Pelastuslaitokset ovat jo nykyisin monesti halukkaita vastaamaan jälkitorjunnan järjestämisestä. Pienten kuntien resurssit jälkitorjunnan ja siihen kuuluvan jätehuollon järjestämiseksi osoittautuvat hyvin herkästi riittämättömiksi. Kunnat tarvitsisivat rahoitusta sitä mukaa kun kustannuksia kertyy, mutta voi mennä vuosia, ennen kuin alusöljyonnettomuuden korvauksista on päästy yhteisymmärrykseen vahingon aiheuttajan, tämän vakuutusenantajan ja/tai kansainvälisen korvausrahaston kanssa. Lisäksi kuntien kalusto- ja henkilöresurssit ovat usein riittämättömät.

2. Laajamittaisten vahinkotilanteiden rahoittamiseksi tulee kehittää uusia järjestelmiä/rahoitusinstrumentteja. Öljyvahinkojen kansainvälinen korvausjärjestelmä on hidas, minkä lisäksi sen kautta maksettaville korvauksille on määritelty enimmäisrajat. Torjuntakustannusten korvattavuus edellyttää myös, että suoritettuja toimenpiteitä voidaan pitää kohtuullisina, minkä arviointi ei ole yksiselitteistä. Vastuun enimmäisrajat ylittävät ja kohtuuttomiksi katsottavat kustannukset jäävät lopulta viranomaisien vastattaviksi. Öljysuojarahastosta on mahdollista saada korvauksia torjuntakustannuksista sekä ennakkorvauksia vastuukysymysten selvittelyn kestäessä, mutta rahaston varat eivät riitä suuronnettomuustilanteissa, vaan se tarvitsee lisärahoitusta, mikä käytännössä tarkoittaa lisätalousarviomenettelyä. Ympäristövahinkovakuutusta ei taas sen rajallisesta soveltamisalasta johtuen voida lainkaan soveltaa aluskemikaalivahinkoihin taikka öljyvahinkoihin.
3. Viranomaisia varten on laadittava ohjeistusta öljynvahinkojen torjuntalain mukaisten toimivaltuuksien käytöstä ja näkökulmien sisällyttämiseksi osaksi alueellista valmiussuunnittelua, jotta viranomaisilla on tositalanteessa tarvittavaa tukea tehdä jätteen käsittelyä koskevia ratkaisuja. Tällaista ohjeistusta on annettu esim. SÖKÖ II-manuaalissa, mutta tästä huolimatta on edelleen sellaisia avoimia kysymyksiä, jotka edellyttävät hallinnollista ohjausta. Esimerkiksi välivarastoinnin järjestämiseen liittyvät kysymykset edellyttävät ohjeistusta, sillä välivarastoinnin ennakosuunnittelu ja tarvittavien lupien hakeminen on asian saaman huomattavan negatiivisen julkisuuden vuoksi arvioitu äärimmäisen hankalaksi.
4. Laajennetaan öljyntorjuntalaissa tarkoitettu ensitorjuntavaihe kattamaan myös onnettomuudessa syntyneiden jätteiden välivarastointi. Öljyvahinkojätteen välivarastoinnin järjestämiseksi on tarve kehittää muita, joustavampia keinoja kuin pitkäkestoinen ja hankalaksi koettu ympäristölupaprosessi. ÖTL:ssä tarkoitettu ensitorjuntavaihe voitaisiin laajentaa kattamaan myös välivarastointi siten, että jälkitorjunta alkaa vastata sen jälkeen, kun on tehty jo torjuntatoimet öljyisen jätteen turvalliseksi varastoitumiseksi.
5. Pelastustoimen öljyvahinkojen torjuntasuunnitelmissa ja alusöljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunnan yhteistoimintasuunnitelmissa suunnitellaan välivarastointialueet poissulkemalla sellaiset alueet, jotka eivät sovi häiriötilanteissa syntyvien jätteiden

varastointiin (esim. liian lyhyt etäisyys asutukseen, pohjavesialueet, harvinaisten luontotyyppien tai eliöstön alueet, liian huonot tiet). Näin varmistettaisiin samalla, että edellä kohdassa 4 mainitut turvallisen varastoinnin edellytykset täyttyisivät.

6. Kuntien tulisi varautua häiriötilanteisiin esimerkiksi varaamalla mahdollisuus häiriötilanteissa syntyvien jätteiden varastointiin ja käsittelyyn kaatopaikkojen ja muiden käsittelylaitosten yhteydessä. Varastoalueita tulisi sijoittaa siten, että öljyisten jätteiden käsittely voitaisiin järjestää varastoalueilla tai niiden välittömässä läheisyydessä.
7. Maa-alueiden kemikaalivahinkojen torjuntaa koskevaa sääntelyä tulee kehittää joko laajentamalla öljyvahinkojen torjuntalain kattamaan myös maa-alueiden kemikaalivahingot tai laatimalla muiden kemikaalivahinkojen torjunnalle kokonaan oma lainsäädäntönsä. Öljyvahinkojen torjuntalaki koskee nykyisin sekä maa-alueiden öljyvahinkoja että alusöljyvahinkoja, mutta muiden kemikaalien osalta sitä sovelletaan vain aluskemikaalivahinkoihin, ei maalla tapahtuviin vahinkoihin. Maa-alueiden kemikaalivahinkojen torjunnassa sen sijaan noudatetaan pelastuslakia (379/2011).
8. Huoltovarmuustoimikunta huolehtii varastointialueiden rakenteista laaditun rakennuspoolin rakennusohjeen tehokkaasta levittämisestä omiin verkostoihinsa (kuntiin ja pelastuslaitoksille).

2.3 Ydin- ja säteilyvahingot

Suhteessa öljy- ja aluskemikaalivahinkoja koskevaan lainsäädäntöön ydinenergian ja säteilyn käyttöä koskeva sääntely on häiriötilanteiden osalta huomattavasti jäsentymättömämpää. Ydinenergia- ja säteilylainsäädäntö ei sisällä kattavia häiriötilanteiden jätehuoltoa koskevia säännöksiä, joiden perusteella olisi osoitettavissa kulloinkin vastuulliset toimijat ja niiden toimivaltuudet. Ydinenergialaissa (990/1987) ja säteilylaissa (592/1991) häiriötilanteiden sääntely on muutoinkin hyvin yleisluontoista, eikä siitä käy selkeästi ilmi, tuleeko tätä sääntelyä soveltaa myös häiriötilanteiden jälkivaiheeseen. Säteilylainsäädännön kokonaisuudistus on tarkoitus toteuttaa ionisoivan säteilyn vaaroilta suojautumista koskevan direktiivin toimeenpanon kanssa yhtäaikaaisesti direktiivissä annettuun määräaikaan 6.2.2018 mennessä.

Kehittämisehdotuksia:

1. Jätelain ja säteilylain välisen soveltamisalan täsmentäminen lainsäädännön tasolla on tarpeen, sillä nykyisin on erittäin tulkinnanvaraista, miltä osin radioaktiivisia aineita sisältäviin jätteisiin sovelletaan säteilylakia ja milloin taas jätelakia.
2. Säteilylaista puuttuvat kokonaan häiriötilanteessa syntyvien jätteiden jätehuoltoa koskevat säännökset. Säteilylain 67 § edellyttää vain lain yleisten periaatteiden huomioon ottamista mahdollisuuksien mukaan ja muutoinkin tulee ilmeisesti noudattaa lain 13 luvun jätehuoltoa koskevia säännöksiä. Luvussa radioaktiivisten jätteiden jätehuollosta säädetään sinänsä hyvin selkeästi, mutta on ilmeistä, ettei lakia ole laadittu sellaisia poikkeuksellisen laaja-alaisia säteilytilanteita silmällä pitäen, joissa jätettä syntyy huomattavia määriä esim. elintarvikkeiden ja pintamaiden pilaantumisen seurauksena. Tästä syystä lakiin tulisi lisätä säännökset jätehuollon järjestämisestä ja siihen liittyvistä vastuusuhteista häiriötilanteissa. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä siihen, miten jätehuolto järjestetään isännättömissä tilanteissa, missä vastuullista toiminnanhar-

joittajaa ei ole osoitettavissa aiheuttajan ollessa tuntematon tai ulkomainen toimija. Jätehuoltokysymysten ohella häiriötilanteita koskevaa sääntelyä olisi säteilylaissa yleisemmälläkin tasolla tarpeen selkiyttää. Sen mitä tässä on sanottu säteilylaista, voidaan katsoa koskevan myös ydinenergialakiin perustuvaa ydinjätteiden jätehuoltoa.

3. Säteily- ja ydinvahinkojen rahoitusjärjestelyjä tulee kehittää. Eräs vaihtoehto voisi olla toimintaperiaatteiltaan öljysuojarahastoa vastaavan ydinvahinkorahaston perustaminen, joka korvaisi ydin- ja säteilyvahingoista aiheutuneita kustannuksia vahingon aiheuttajan ollessa maksukyvytön tai tuntematon taikka, jos kyse olisi vahingon aiheuttajan enimmäisvastuun ylittävistä vahingoista. Kansainvälisiin yleissopimuksiin perustuvassa ydinvastuulaissa (484/1972) on ensinnäkin säädely hyvin selkeästi ydinvahingon aiheuttaneen laitoksen haltijan ja laitoksen sijaintivaltion vastuusta, kun kyse on ydinlaitosonnettomuudesta tai ydinpolttoaineen tai muun ydinaineen kuljetuksen yhteydessä tapahtuneesta onnettomuudesta. Muualla kuin Suomessa tapahtuneen ydinvahingon osalta vastuu on kuitenkin siten rajoitettua, että korvauksia on mahdollista saada enintään 1,5 miljardia euroa, mikä suuronnettomuuden yhteydessä voi helposti osoittautua riittämättömäksi. Järjestelmä ei myöskään kata isännättömiä vahinkoja, mitä voidaan pitää puutteena, vaikka suuren ydinonnettomuuden aiheuttajan voidaankin yleensä ajatella olevan tiedossa. Toiseksi ydinenergiain perusteella toiminnassaan ydinjätteitä tuottavan toiminnanharjoittajan on ydinjätehuollon järjestämiseksi suoritettava maksuja ja annettava tarvittavat vakuudet valtion ydinjätehuoltorahastolle maksukyvyttömyytensä varalta. Kyse on kuitenkin takuurahastosta, jonka on tarkoitus varmistaa, että ydinjätteiden loppusijoittamisesta aiheutuvat kustannukset kyetään tulevaisuudessa kattamaan. Kolmanneksi on huomattava, että säteilylain soveltamisalaan kuuluvia vahinkoja varten ei ole luotu minkäänlaisia korvausjärjestelmiä. Korvausvastuu tulisi näidenkin vahinkojen osalta ulottaa ensisijaisesti vahingon aiheuttajaan.

2.4 Eläintaudit

Eläintautien yhteydessä vastuusuhteet on periaatteessa melko selkeästi säännelty, mutta sääntelyn ymmärrettävyyteen vaikuttaa sen hajautuminen eri säädöksiin. Eläintautilaista (441/2013) puuttuvat esimerkiksi kokonaan jätehuoltoa koskevat säännökset ja jätehuolto tuleekin järjestää sivutuoteasetuksen ((EY) N:o 1069/2009) ja valmisteilla olevan sivutuotelain taikka jätelain edellyttämällä tavalla.

Kehittämisehdotuksia:

1. Tarvitaan ohjeita jätehuollon järjestämisestä eläintautiepidemioiden yhteydessä, koska lainsäädäntö on hajautunut useaan eri säädökseen, mikä tekee siitä vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden verrattuna esim. öljyvahinkojen torjuntalakiin. Varsinkin sivutuoteasetuksen sääntely on niin yksityiskohtaista, että sitä olisi ohjeistuksen kautta syytä selventää. Samoin tarvittaisiin yhteisohje vaarallisten aineiden kuljetusta koskevien säännösten sekä jätelain ja valmisteilla olevan sivutuotelain soveltamisesta.
2. Rahoitusjärjestelyjä jätehuollon hoitamiseksi eläintautiepidemian aikana tulee kehittää. Laista puuttuvat säännökset kustannusten korvaamisesta tilanteessa, jossa käsitteilylaitokselle aiheutuu kustannuksia.

2.5 Yksittäisten toimijoiden velvoittaminen jätehuoltotoimiin

Häiriötilanteiden jälkivaiheessa olisi usein tarpeen, että viranomainen voisi velvoittaa yksittäiset toimijat osallistumaan jätehuoltoon esimerkiksi määräämällä nämä kuljettamaan tai vastaanottamaan normaalia poikkeavia jätemääriä. Lainsäädännöstä pääasiassa puuttuvat tarvittavat toimivaltasäännökset, jotka oikeuttaisivat viranomaiset häiriötilanteessa toimimaan näin. Kattavin viranomaisten toimivaltuuksia koskeva sääntely sisältyy edellä kohdassa 2.2 kerrotuin tavoin öljyvahinkojen torjuntalain 23 §:ään, jonka perusteella torjuntaviranomainen voi mm. ottaa tilapäisesti käyttöönsä torjuntaan tarvittavaa omaisuutta. Säännökseen ei kuitenkaan sisälly nimenomaista valtuutusta, jonka nojalla torjuntaviranomainen voisi määrätä yksittäisen toimijan osallistumaan jätehuoltotoimenpiteisiin. Tämän tyyppisiä säännöksiä ei myöskään sisälly ydin- ja säteilyvahinkoja taikka eläintauteja koskevaan lainsäädäntöön.

Kehittämisehdotuksia:

1. Jätehuollon palvelusopimuksissa tulisi varmistaa asianmukainen varautuminen häiriötilanteisiin. Sopimuksissa voitaisiin hyödyntää esimerkiksi julkishallinnon ja elinkeinoelämän yhteistyössä laatimia SOPIVA-mallilausekkeita (sopimukseen perustuva varautuminen). Mallilausekkeiden avulla pyritään parantamaan yritysten ja julkishallinnon organisaatioiden toimintaedellytyksiä ja varmistamaan niiden toiminnan jatkuvuus myös mahdollisissa häiriötilanteissa edellyttämällä, että uusissa hankinta- tai yhteistyösopimuksissa tulee noudattaa toiminnan jatkuvuuden hallintaa koskevia SOPIVA-suosituksia.
2. Torjuntaviranomaisten olisi syytä tehdä hankintasopimus siirrettävän termodesorptiolaitoksen rakentamisesta mahdollisessa häiriötilanteessa öljy-, kemikaali- ja eläintautijätteen käsittelemiseksi. SOPIVA-mallilausekkeita voisi hyödyntää sopimusta tehtäessä.
3. YSL:n ja jätelain häiriötilanteita koskevaa sääntelyä tulisi em. tavoin uudistaa siten, että se antaisi viranomaisille torjunta- ja jätehuoltotoimenpiteiden toteuttamiseksi valtuudet ottaa tarvittavaa omaisuutta käyttöönsä sekä mahdollisuuden velvoittaa yksittäisiä toimijoita osallistumaan jätehuoltotoimenpiteisiin. Tällöin tulisi kiinnittää huomiota siihen, että valtuudet rajattaisiin riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti ja että niiden käytön edellytykset ilmaistaisiin mahdollisimman yksiselitteisesti. Lisäksi tulisi huomioida, että toimijat tarvitsisivat lisärahoitusta viranomaisten niille häiriötilanteissa osoittamien tehtävien hoitamiseksi.

2.6 Valmiussuunnittelun kehittäminen

Valmiuslain (1552/2011) mukaisissa valmiussuunnitelmissa edellytetään yhtenä näkökohtana huomioitavan häiriötilanteiden jälkivaiheen jätehuoltoon liittyvät kysymykset. Monien kuntien valmiussuunnittelu on kuitenkin puutteellista ja pahimmillaan suunnitelmien laadinta laiminlyödään kokonaan. Kunnat saattavat nimittäin katsoa, että niiden voimavarat riittävät häiriötilanteissakin, eikä erillinen suunnitelma siksi ole tarpeen.

Kehittämisehdotuksia:

1. Valmiussuunnittelun valvontaa tulisi lisätä siten, että varmistetaan sekä valmiussuunnitelmien laatiminen että niiden sisällön asianmukaisuus. On kuitenkin epäselvää, mikä tällainen valvontaa suorittava taho voisi olla, mitä täytyisi myös pohtia.
2. Alueellisen ja paikallisen tason varautumisen tukemista tulee kehittää laajassa yhteistyössä (kokonaiskonsepti, toimintamallit ja työkalut) sekä selkiyttää toimijoiden rooleja, vastuunjakoja, yhteistyötä ja johtamista.
3. Alueellisissa torjunta- varautumis-/valmius- ja/tai yhteistoimintasuunnitelmissa tulisi suunnitella häiriötilanteissa syntyvien jätteiden välivarastointialueet poissulkemalla sellaiset alueet, jotka eivät sovi näiden jätteiden varastointiin (esim. liian lyhyt etäisyys asutukseen, pohjavesialueet, harvinaisten luontotyyppien tai eliöstön alueet, liian huonot tiet) (vrt. kohta 2.2 ja kehittämisehdotus 5).

2.7 Terminologian yhtenäistäminen

Lainsäädännössä käytetään sekaisin termejä ”erityistilanne”, ”häiriötilanne” ja ”poikkeuksellinen tilanne”, mikä on omiaan aiheuttamaan sekaannusta.

Kehittämisehdotuksia:

1. Yhtenäistetään lainsäädännössä käytettyä terminologiaa valitsemalla lähtökohdaksi esim. häiriötilanteen käsite sellaisena kuin se on määritelty Kokonaisturvallisuuden ja varautumisen sanastoluonnoksessa (30.4.2014).